

Annas, J., *Introducció a la filosofia antiga*, Sabadell: Edicions Enoanda, 2020, 167 pàgines. ISBN: 978-84-120711-7-7.

El llibret de Julia Annas, publicat originalment a Oxford University Press l'any 2000, ens arriba editat per Enoanda i traduït al català per Harold Roig. Annas és una de les principals expertes en el pensament antic, formada a les universitats d'Oxford i Harvard, docent des de 1995 a la Universitat d'Arizona. La seva obra és solent i molt extensa, centrada en el pensament i els textos antics i de forma especial en les qüestions ètiques, principalment en Plató, Aristòtil i l'hel·lenisme. Aquesta breu introducció (amb el títol original *Ancient Philosophy: A Very Short Introduction*) condensa els coneixements de l'autora presentats d'una forma amena, però sense abandonar el rigor i la reflexió crítica, i trencant amb algunes de les formalitats acadèmiques, com poden ser l'ordre cronològic i també l'aparell bibliogràfic i de notes, absent en aquest volum de fàcil lectura. El llibre persegueix introduir el lector en la filosofia antiga d'una manera diferent, conscient de la pluralitat i la qualitat dels treballs sobre aquesta temàtica. Annas ja ens enuncia des del primer moment que el seu llibre no va dirigit a experts o erudits en la matèria; la intenció del llibre és «implicar el lector amb la filosofia antiga d'una manera que interessi, com una tradició de discussió i compromís, una conversa que espero que continuarà després que el lector hagi acabat el llibre» (p. XI). Realment Annas ens proposa una sèrie de temes que combinen l'interès filosòfic i també la seva actualitat, traçant per exemple ponts entre la nostra manera d'entendre les emocions o la felicitat i la manera antiga, o també exposant-nos les disputes acadèmiques, sovint agres, i els temes de moda a les universitats.

El breu volum, de 140 pàgines, conté sis capítols i es clou amb una molt breu cronologia dels principals autors antics i un pràctic índex de noms. Els capítols, tot i no tenir un fil conductor, es deixen vincular com a joc de proximitat i distància entre el lector i el pensament antic. En alguns casos, però, l'autora es perd en detalls que possiblement poden semblar insignificants o de debats entre experts, però es manté, en tot cas, un cert diàleg entre els capítols. En el primer («Humans i bèsties: entenent-nos a nosaltres mateixos») s'exposa el conflicte entre raó i emoció a partir de mostrar les interpretacions que diversos corrents de pensament fan de la tragèdia *Medea* d'Eurípides. Els estoics veuen en la tragèdia com una decisió racional equivocada, ja que per a ells no existeix una divisió entre una part racional i una part emocional de l'ànima, sinó que només hi ha una sola cosa, la raó. Així, afirma Epictet, les emocions de Medea –i de tot ésser humà–, no són altra cosa que una forma de racionalitat, sovint equivocada. A continuació, tornant endarrere en el temps, Annas introdueix la interpretació platònica d'aquest mateix fet, no expressada per Plató, sinó per Galè. En aquest cas, el fet tràgic comès per Medea és descrit com una lluita entre parts de l'ànima que Plató descriu en

diàlegs com la *República* o el *Fedre*; la victòria de la ira descontrolada sobre la raó seria l'explicació del fet. Annas, però, es qüestiona si és realment possible separar parts del que som com, suposadament, fa Plató. L'articulació de la posició estoica, acaba Annas, és en part el resultat d'una discussió a certa visió platònica sobre el lloc de les emocions i la raó. Amb tot, Annas indica que el pensament antic ens permet reflexionar sobre el que ens passa i que ho fa sempre des d'un pensament sistemàtic, on les posicions i les afirmacions formen part d'una gran teoria. Cal, doncs, conèixer el tot on se situen les diverses posicions, cosa que l'autora no té temps de mostrar plenament, sinó que deixa només indicat. En el cas de Plató, la teoria ens duria al lligam entre l'individu i la ciutat; i en el cas dels estoics, al vincle entre allò que sigui la raó individual i l'ordre de la naturalesa en general, amb una especial atenció a la dimensió ètica.

Si en el primer capítol Annas vol mostrar la proximitat amb les qüestions tractades en l'antiguitat, en el segon capítol («Per què hem de llegir la *República* de Plató») vol posar èmfasi en la distància que ens en separa, específicament dels seus textos. Prenent com a exemple el cas de la *República* de Plató, l'autora ens mostra la diversitat d'interpretacions ofertes per les diverses tradicions, aturant-se especialment en les lectures angleses de Grote (des de l'utilitarisme) i de Benjamin Jewett (des de l'idealisme). La *República* de Plató, entesa en general com una reflexió política, s'ha entès com un text totalitari, però també com a font d'inspiració per una autèntica participació democràtica en la vida política. Annas es pregunta si realment cal llegir-lo com una obra de pensament polític, ens encoratja a fer-ho per la seva riquesa intrínseca, tot advertint-nos de prendre certes precaucions a l'hora d'aproximar-nos a aquesta o qualsevol altra obra antiga. Cal, ens diu en primer lloc, entendre el context de producció de l'obra; en segon lloc, analitzar les nostres pròpies suposicions sobre allò que resulti rellevant filosòficament i que es pugui trobar en l'obra; finalment, aprofitar la capacitat de l'obra per generar pensament filosòfic positiu.

En el tercer capítol («La vida feliç, antiga i moderna») Annas presenta una reflexió sobre com aprendre dels antics des de la crítica i la distància. Defensa principalment que el pensament ètic antic comença quan la vida es planteja a si mateixa com un tot, com una elecció. En aquest cas l'autora escull el relat del sofista Pròdic (que trobem en Xenofont) sobre la tria d'Hèracles. Hèracles ha d'escollir entre la virtut austera i el plaer temptador, representat per una dona d'aspecte seductor. La imatge, que l'autora aprofita per dir-nos que és sexista, ens presenta una disjuntiva aparentment senzilla, però que ens indica que la felicitat implica sempre una tria. Per altra part, allò complicat és decidir què significa la virtut, cosa que hauria quedat enfosquida pel pensament ètic del segle xx: pels antics representa una actitud que es desenvolupa en el conjunt de la vida, no un simple hàbit canviable com tendeix a ser per nosaltres. L'oposició plaer-virtut ens sembla estranya,

indica Annas, però aquesta s'entén veient que des de l'òptica antiga la felicitat implica, com acabem d'esmentar, la totalitat de la vida, mentre que el plaer ens lliga sobretot al present i a la immediatesa i no sembla, per tant, una bona guia per estructurar la nostra vida com a tot. Aquesta posició contrasta en l'antiguitat amb la defensada per l'hedonisme, per exemple, d'Aristip de Cirene, per qui l'única manera de pensar la felicitat és amb una vida que gaudeixi de plaer en el present. Annas contraposa aquí les visions d'Aristòtil, els estoics i Plató en relació amb la virtut i la felicitat i assenyala que el pensament contemporani sobre ètica està excessivament centrat en la visió del primer, que defensa en termes generals una visió elitista, classista i masculina de la virtut.

En el quart capítol («Raó, coneixement i escepticisme») Annas planteja una reflexió sobre la distància entre la concepció moderna i antiga del coneixement tot exposant diverses posicions i mostrant la gran riquesa de perspectives que podem trobar en l'antiguitat. La concepció antiga del coneixement implica com un dels seus trets diferencials el contrast entre el coneixement diví i l'humà, que Annas sap veure ja en la noció de la ignorància socràtica. Conèixer, per altra part, no s'identifica amb el coneixement de fets o un cert saber fer, sinó amb un coneixement global, que inclogui fets particulars i el conjunt de la vida humana. En Plató, almenys en la proposta que ens presenta a la *República*, aquest coneixement últim pren com a model el coneixement matemàtic, però queda estructurat i unificat pel concepte del bé, la qual cosa enfosqueix, segons Annas, el conjunt de l'explicació platònica. Aristòtil resoldria aquesta dificultat tot negant la unitat del coneixement i aclarint com diverses branques del coneixement tenen diferents mètodes incommensurables entre si. Els escèptics, per la seva part, ens presenten una posició cognoscitiva basada en la manca de compromís amb cap afirmació o raó, ja que tota afirmació pot trobar una posició contrària i el resultat ha de ser la recerca constant. Com indica Annas, aquesta posició, a diferència de l'escepticisme modern, va lligada a una certa concepció sobre la felicitat en tant que basada en la suspensió del judici. Finalment, encara que minoritari, l'antiguitat també pot defensar formes d'empirisme, com el d'Epicur.

En el capítol cinquè (« Lògica i realitat»), Annas aprofundeix en els conceptes de *lògica* i *naturalesa*, dos conceptes que formen part dels ensenyaments antics juntament amb l'ètica. La unitat entre lògica, física i ètica s'ha perdut en el pensament modern, ens recorda Annas; però resulta essencial en el pensament antic. Així es mostra en el pensament de Plató i Aristòtil, però també en el cas dels epicuris i els estoics. La metafísica s'inclou així en l'estudi de la naturalesa, que abraça temes tan diversos com les formes platòniques o les causes del canvi en Aristòtil. Pels antics la naturalesa és un tot amb una certa estructura permanent i estable que genera admiració i curiositat per part del filòsof. Per contra, modernament, la naturalesa esdevé quelcom que

es troba a la nostra disposició, un objecte d'estudi i exploració per part dels humans; la naturalesa, transformada i manipulada per la tecnologia, ha perdut el seu sentit com a font d'ordre i inspiració per a la vida humana. Annas se centra en aquest punt a discutir la perspectiva teleològica d'Aristòtil, la de Plató exposada en el *Timeu* i també l'estoica, i indica la distància que separa aquesta posició de la nostra i també la d'un altre antic, Epicur, per qui no hi ha cap mena de disseny racional de la natura, sinó simplement col·lisions atzaroses d'àtoms en l'espai buit. Els antics tendien a pensar la naturalesa d'una manera que avui ens resulta estranya, però cal, ens indica Annas, retornar als textos i veure'n els mèrits i els mètodes, abans de criticar de forma general les seves postures, com ha passat sovint, per exemple, amb Aristòtil.

En el capítol sisè («Quan va començar tot, i què és de tota manera?»), Annas es pregunta per la tradició que es troba en l'origen de la filosofia, indicant com a idea de fons que els filòsofs no inventen res nou del no res, que s'estableixen entre ells moltes més connexions de les que sovint som capaços de veure. Els primers pensadors, els anomenats presocràtics, semblen privilegiar l'argument i la raó per sobre la creença, però Annas mostra que això no sembla suficient, ja que la diversitat de formes de raonament no resulta homogènia. Plató hauria intentat convertir la filosofia com a tema, essent també el primer a sistematitzar les seves idees, distingir clarament la filosofia d'altres formes de pensar i institucionalitzar aquest saber a través de l'Acadèmia, que és un antecedent, segons Annas, de les universitats modernes. Segons l'autora, la filosofia de Plató no dista tant com es voldria fer pensar des d'alguns cercles acadèmics de formes de filosofar com les d'Aristòtil o Epicur. En la seva recta final, la filosofia antiga es deixa reconstruir malament com a tradició, cosa que es veu en les «antiescoles», en la designació d'Annas, dels escèptics o els cínic. Posteriorment, amb la conservació de la «tradició» antiga en els monestirs, se'n perden elements fonamentals, ja que aquells que ens la transmeten ja no formen part de la tradició antiga original. Finalment, com sempre portant la qüestió tractada cap a l'actualitat, l'autora ens parla del tema de la relació entre pensament antic grec i pensament antic oriental, criticant una mica la visió que els separa, així com també la que considera que l'una o l'altra tradició són superiors. Per Annas sembla haver-hi indubtables afinitats que cal estudiar bé, com sempre, retornant als textos i mitjançant un debat serè. La filosofia era pels antics una forma de viure millor, d'orientar la pròpia vida. Aquest discurs, certament, conviu avui amb altres propostes entre les quals el públic pot escollir.

La proposta d'Annas és fer atractiva la filosofia i, particularment, la filosofia antiga. Fer arribar les qüestions clàssiques al públic general és un mèrit que es valora poc en l'àmbit acadèmic, però que val molt la pena de cara a la imatge i la utilitat de la filosofia per a l'home contemporani, absorbit i sobresaturat per sabers i pseudosabers que prometen savieses més o menys aparents. Annas ens presenta una proposta interessant i de molt recomanable

lectura per a estudiants i professors de matèries humanístiques. El projecte editorial Enoanda ha tingut un encert i el continuarà tenint traduïnt aquesta autora. Tanmateix, en la cura de l'edició es detecten algunes errates que caldria corregir en següents edicions.

BERNAT TORRES

Universitat Internacional de Catalunya
btorres@uic.cat

Annas, J., *Introducció a Plató*, Sabadell: Edicions Enoanda, 2019, 117 pàgines. ISBN 978-84-120711-3-9.

Julia Annas, seguint la línia iniciada amb el seu *Ancient Philosophy: A Very Short Introduction* (Oxford University Press, 2000), també traduït al català per Harold Roig (Enoanda, 2020), ens presenta, en el seu *Introducció a Plató* (traducció de *Plato: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2003), una fórmula amena i interessant d'accedir a la sempre complexa obra de Plató. Annas té una extensa producció d'obres de referència sobre el pensador atenès, de les quals podríem destacar *An Introduction to Plato's Republic* (Oxford University Press, 1981), *Platonic Ethics, Old and New* (Cornell University Press 1999) o *New Perspectives on Plato, Modern and Ancient* (Harvard University Press, 2002). Aquesta breu introducció palesa la maduresa intel·lectual de l'autora, així com una també madurada estratègia pedagògica dirigida a experts i també al públic en general. L'elecció dels temes per accedir al pensament de Plató permet al lector de fer-se'n una idea general prou completa en set capítols, i deixa també oberta la porta a noves reflexions, bo i preparant de forma especial la reflexió sobre l'actualitat del pensament antic. És remarcable la inclusió de taules i resums per aclarir conceptes, d'acord amb la intencionalitat didàctica del text. En paraules de la mateixa autora, el llibre «no pretén ni cobrir totes les idees de Plató ni proporcionar una recepta per interpretar-lo, sinó que més aviat té com a objectiu introduir-vos a discutir amb Plató d'una manera que espero que us porti a persistir» (p. 13).

El capítol inicial («Debatent amb Plató»), ens presenta una interessant reflexió relativa a les dificultats per definir què sigui el coneixement inspirada en la imatge del jurat que apareix en el *Teetet*. Annas fa un breu, però penssem que reeixit, exercici d'interpretació d'un passatge d'aquest diàleg (*Teetet*, 201a-c), demostrant-nos com el diàleg sempre ens impulsa a pensar per nosaltres mateixos més que no pas donar-nos receptes fetes i doctrines sobre allò que correspongui en cada cas. En aquest cas, el diàleg ens impulsa a pensar sobre la diferència entre coneixement, persuasió i creença. En altres diàlegs, com al *Menó*, es reitera la necessitat de traçar el camí cap al coneixement per